TÉMA

Socializace osobnosti

Socializace

1. Definice
2. Předpoklad socializačních dějů
3. Socializační činitelé
4. Socializační proces
5. Cíl socializačního procesu
6. Primární a sekundární socializace
7. Průběh a výsledky socializace
   A. Podmínka socializace - zrod Já
   B. Sociální učení
   C. Produkty socializace - projevy jáství

1. Definice socializace

- osvojování sociálních dovedností (návyků, postojů)
- formování motivů a charakteru
- učení se sociální komunikaci, interakci a percepci (sociální kognice)

cíle procesu socializace = získání specificky lidských vzorců vnímání, cítění a snažení, tj. získání vlastností umožňujících život ve společnosti (přizpůsobení se obyčejům, mravům a zákonům kultury a normám skupin, jejichž je člověk členem)

2. Předpoklad socializačních dějů

- schopnost jedince se přizpůsobit prostředí

- **adaptace** 2 mechanismy:
  - *Akomodace* – děje zaměřené na přizpůsobení SE prostředí, zvláštnostem předmětů
  - *Asimilace* – jedinec se snaží SI prvky prostředí včlenit do toho, co zná (kognitivní struktury)

- pojem **adjustace** – adaptace ve společenském prostředí

3. Socializační činitelé

- Rodina
- Vrstevnická skupina
- Škola
- Média
- Náboženství
- Práce
- Státní správa

4. Socializační proces

- **Socializace = zařazování se, včleňování, vrůstání do společnosti**
- je druhem sociálního učení, probíhá celý život a na **etapy**
- **Výchova = řízená socializace s určitými cíli**

5. Cíl socializačního procesu: zralá osobnost

- **adekvátní** percepce reality
- schopnost správného **sebehodnocení a sebepoznání**
- cit **„identity“**
- schopnost **sebeovládání** a seberegulace
- sebeúcta a sebeakceptace
- schopnost **seberealizace**
- **autonomie**
- integrace
- odolnost vůči stresu (frustrační tolerance)
- **aktivní přizpůsobení, činorodost**

6. Primární a sekundární socializace

Primární socializace:

- dítě získává v rámci **vztahu emocionální oddanosti k významným druhým**

Sekundární socializace:

- proces adaptace stávající výbavy rolí získané v primární socializaci na nové institucionální prostředí
- socializace je zde procesem získávání specifické výbavy pro **role**
- **učení se zde odehrává skrze institucionální funkcionáře -**vedením a kontrolou správnosti

7. Průběh a výsledky socializace

- pudové projevy → lidské vlastnosti
- konkrétní chápání → chápání vztahů a pojmové myšlení
- bezprostřední projevy komunikace → schopnost používat symbolů (používání jazyka)
- naprostá fyzická závislost → relativní osamostatnění
- pouhé uspokojování tělesných potřeb → vytváření vyšších cílů a duchovních hodnot
- zaměřenost na vlastní já → podřízení zájmům skupin (rodina, škola…)
- prvotní prostorová a sociální vázanost → rozšiřování pole působnosti a sítě vazeb (díky sociálním interakcím)

A) podmínka socializace – zrod Já

- základem je odlišení sebe sama od všeho ostatního - naučené
- člověk je autoregulovaný systém
- základní podmínka fungování = dobrá orientace v prostředí + v sobě samém (zvládnout přijímat a **uspořádávat** i protikladné informace o světě i sobě)
- **pojem jáství = úroveň jednoty (integrace) duševního života**

Jáství = souhrn psychických jevů a procesů jejichž obsahem je vlastní osoba – tělesná+duševní stránka

tělové Já

- nikoliv fyzická hranice těla, ale ta **prožívaná, vnímaná, myšlená**

tělové schéma:

- obraz, představy o vlastním těle (prostorové)
- zdroj sebehodnocení
- může být narušeno (intoxikace, fantomový úd, PPP)

psychické Já

- uspořádání vnitřního světa, myšlenky, city, přání s nimiž se ztotožňujeme

- jeví se jako nositel **aktivity** (vůle), **odpovědnosti**
- představa užívání dovedností a schopností jako nástrojů x trpné Já – city a pocity si neporučíme

- zvládání rozporů, „vyjednávání“ mezi
- a) přáním dosáhnout slasti (id)
- b) příkazem či zákazem svědomí (superego)
- c) výkonnou složkou Já (ego) – jaké jednání bude řídit……→ kompromis x konflikt

charakteristiky jáství

Kontinuita

- prožívání sebe sama v čase
- hledání se
- vytvářeno společensky
- je relativní, ale přesvědčení o ní je důležité pro duševní pohodu

Integrita

- psychika jako harmonický, jednotný celek
- není samozřejmá – naučená, vyvíjená, dosahovaná…
- x dezintegrace, depersonalizace

B) sociální učení

- osvojování sociálních dovedností, návyků, postojů
- formování sociálních motivů a charakteru
- jedná se o učení sociální komunikaci, interakci a percepci
- čl. přejímá za své sociální role, morální hodnoty (např. smysl pro spolupráci a vzájemnou pomoc)

- Uskutečňuje se:
  a. napodobením (observační u.,zástupné u.)
  b. sociálním zpevňováním (odměny, tresty)
  c. identifikací (vzor)

C) Produkty socializace - projevy jáství

- **Sebepoznávání**
- **Sebepojetí**
- **Sebehodnocení**

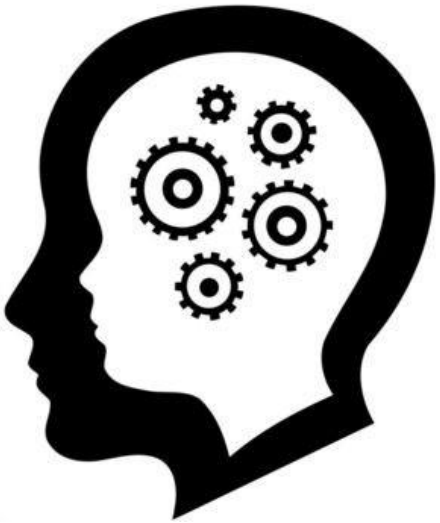

Sebepoznávání

odhadování své reálné způsobilosti

- dítě – hledá jistotu a bezpečí v zařazenosti a podrobivosti→ vedeme k nacházení bezpečí a jistoty sami v sobě = individualismus
- seberozvoj s pomocí dospělých - **správný odhad** sil, možností, schopností, dovedností
- souvisí s **úrovní aspirace**

Sebepojetí

- osobně koncipovaná představa sebe sama (jaký se mi líbí být, *diktát sebe sama vůči sobě samému*)
- Sebepojetí tedy zahrnuje, na rozdíl od *sebeuvědomování* a *sebepoznávání*, také výrazný **prožitkový a konativní aspekt**

- dítě má názor na to jaké je, jaké by chtělo/mělo být (ideál dle nejbližších vzorů, pak vzdálenějších)
- **zprvu roztříštěné**, nesourodé, proměnlivé, směšuje realitu s ideálem, odporuje si

Sebehodnocení

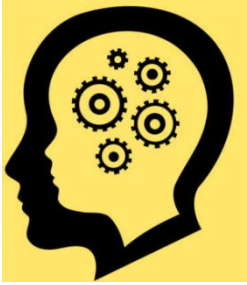

subjektivní oceňování své vlastní hodnoty

- základním zdrojem je atmosféra rodiny – přístup rodičů k dítěti
  - **zrcadlová teorie** – dítě přejímá názory jiných, jiní jsou mu zrcadlem, hodnotí jeho projevy a ono pak na sebe tak nahlíží
  - **teorie modelu** – dítě vnímá sebehodnocení rodičů

- morální hodnocení sebe sama, vlastního jednání, pociťovaných motivů = **svědomí** (tenze, rozladěnost, vina)

Příklad vývoje sebehodnocení

batole – *„Jsem to, co mohu svobodně dělat“*

předškolní věk – *„Jsem to, co učiním“*

dětství – *„Jsem to, co dovedu“*

dospívání – *„Jsem to, čemu věřím“*

raná dospělost – *„Jsem to , co miluji“*

střední dospělost – *„Jsem to, co poskytuji“*

zralá dospělost – *„Jsem to, co po mně zůstane“*

SOCIÁLNÍ PERCEPCE

Definice sociální percepce

- Jak si člověk vytváří:
  - **dojmy o charakteristikách a rysech jiných lidí**
  - vnímá jejich emoce
  - interpretuje jejich chování

- vnímání fyzického zjevu a fyzických aktů chování člověka x vysvětlování a interpretace tohoto chování

- výsledkem organizace sociální kognice je sociální SCHÉMA → kognitivní struktura, kt. reprezentuje poznání sociálních objektů (lidí, situací, vztahů)

Základní charakteristiky procesu percepce

- zákon selekce
- efekt primárnosti
- zákon interference
- podvědomé hodnocení

vnímání závislé na:

- senzitivitě, vnímavosti
- zkušenostech, motivech
- postojích
- percepčních stereotypech
- aktuálním stavu, náladě

Co pozorujeme na jedinci

Verbální a neverbální složka chování

- obsah verbálního sdělení, způsob sdělení (metakomunikace)
- neverbální chování ….

Nápadnost

- negativní, extrémní chování upoutává pozornost
- tendence připisovat fyzicky nápadným lidem nápadnější projevy chování

Utváření dojmů

Dojmy formovány třemi činiteli

1. informace, kt. již o osobě máme, či je pozorujeme
2. rozsah interakcí mezi vnímajícím a vnímaným
3. stupněm vztahu

Formování dojmů ovlivněno:

- krátkodobé psychické stavy
- stabilní psychické struktury (ITO, stereotypy)
- strategie zpracování informací = kognitivní heuristiky

Atribuce

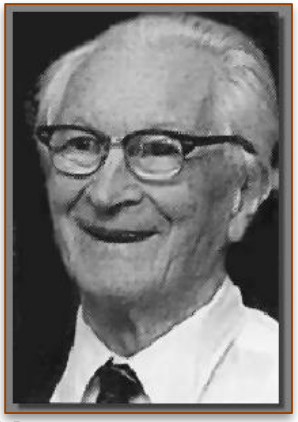

- „naivní vysvětlování“, Heiderova naivní ψ 60´léta
- kauzalita jednání - co je příčinou čeho a co je čemu **přisuzováno = atribuováno**
- co lidé subjektivně považují za příčinu jednání druhých, sebe

- snaha o predikci – potřeba ovládat prostředí → vytváření obrazu světa (snaha o porozumění)

- atribuce nejsilnější v situaci neobvyklé, nečekané, nepříjemné, významné, složité (extrémní)

Atribuční tendence

Základní atribuční chyba (zkreslení)

Tendence sebeobranné atribuce

Teorie sebeprezentace

Egoistická tendence

Tendence nápadnosti

Laické chyby v posuzování - percepční stereotypy

- **haló efekt**
- **efekt shovívavosti**
- **chyba centrální tendence**
- **chyba kontrastu**
- **chyba blízkosti**
- **vulgarizace**
- **efekt novosti**
- **implicitní teorie osobnosti**
- **předsudky**

Sociální poznávání – vztah k praxi

- Posuzování druhých – spjato s úrovní sebepoznání, kognitivní komplexita
- Pedagogické působení – založeno na poznání žáka

- Čím více žáků na starost, tím rychlejší stereotypizace

- Projevy dětí podléhají mnohem více situačním vlivům, citlivější vůči hodnocení učitele

Je třeba stále reflektovat přístup k projevům jednotlivých dětí - uvědomovat si naše tendence k vnímání a posuzování lidí podle určitých kategorií

NÁROČNÉ, ZÁTĚŽOVÉ SOCIÁLNÍ SITUACE, FRUSTRACE A STRES

Charakteristika náročné, zátěžové situace:

- nečitelná, nepřehledná, nejasná, nestrukturovaná
- aktuálně neřešitelná
- nezvládnutelná
- ohrožující

Odlišujeme:

- *situaci*
- *prožitek* této situace
- *reakci* na situaci

Dělení situací

1. **Problémové**
2. **Frustrující**
3. **Stresující**

1. PROBLÉMOVÉ

- **problém je vždy „něčí“**
- problémová situace je otevřená, člověk hledá řešení, frustrující se stává tehdy, když řešení nenalezne

Fáze řešení problémové situace:

1. prožitek nesouladu, rozporu, „nejasnosti“, **napětí**
2. vhled do situace
3. přeformulování problému na úkol
4. vytvoření strategie řešení
5. realizace řešení
6. zpětná vazba, zhodnocení

2. FRUSTRUJÍCÍ

A) Frustrace jako situace

- dosažení cíle je frustrováno = mařeno nějakou překážkou
- frustrace působí napětí, které energetizuje reakce

1. vnější překážka
2. vnitřní překážka

Druhy frustrujících situací:

- **drobné** každodenní frustrace
- **významné** životní frustrace
- **sociální** frustrace
- **existenciální** frustrace

…Ego-defenzivní mechanismy

Chrání před úzkostí a utrpením, udržují naše já v rovnováze

x ale zároveň brání reálnému sebenáhledu

- některé mohou být v dětství funkční, ale v dospělosti jsou tytéž zdrojem obtíží

1. *Agrese*
2. *Projekce*
3. *Racionalizace*
4. *Potlačení*
5. *Kompenzace*
6. *Únik nebo ústup*
7. *Regrese*
8. *Identifikace*
9. *Vytváření reakcí*
10. *Sublimace*

….2. FRUSTRUJÍCÍ situace

B) Frustrace jako prožitek

- z povahy **vnitřního subjektivního prožitku** frustrující situace se odvíjí reakce – různé **kognitivní zpracování**
- Saul Rosenzweig – směr způsobů reakce na frustraci; **frustrační tolerance**
- přiměřený stupeň zátěže → vyšší frustrační tolerance a psychická odolnost jedince
- nízká frustrační tolerance – u lidí, kteří nebyli v dětství vystavováni přiměřenému blokování svých potřeb

…směr a způsob reakce na frustraci

ZAMĚŘENÍ REAKCE	EMOCE	ÚSUDEK	OBRANA
EXTRAPUNITIVNÍ	•zlost •nepřátelství	•přisouzení viny druhým •zatracování okolí	projekce
INTROPUNITIVNÍ	•pocit viny •výčitky svědomí	sebeobviňování	odtažení, izolace
IMPUNITIVNÍ	•rozpačitost •stud	•omlouvání sebe a okolí •svádí vinu na okolnosti •smůla, osud	vytěsnění

…frustrační tolerance

Schopnost unést určitou míru neuspokojení v situaci, kdy se nám na naší cestě k cíli nedaří

Náznaky přetížení

- zvýšení chyb v činnosti
- problém s příjmem dat
- narušení plynulosti tempa práce
- ulpívavost v myšlení
- bezradnost , apatie
- nechuť k pokračování v činnosti
- projevy odporu
- podrážděnost

3. STRESUJÍCÍ situace

Stres = zatížení nebo přetížení organismu různými podněty a situacemi, které jedinec vnímá jako nadměrnou zátěž

- vztah stresu a frustrace: stres je následkem **nemožnosti se vymanit z frustrující situace,** vnitřní prožitky blízké stavu frustrace, ale **dominuje pocit tlaku, „presu“, „tíže“**

- negativní vlivy působící ve stresových situacích = **stresory** (fyzické, sociální, psychické)

Fáze stresové reakce

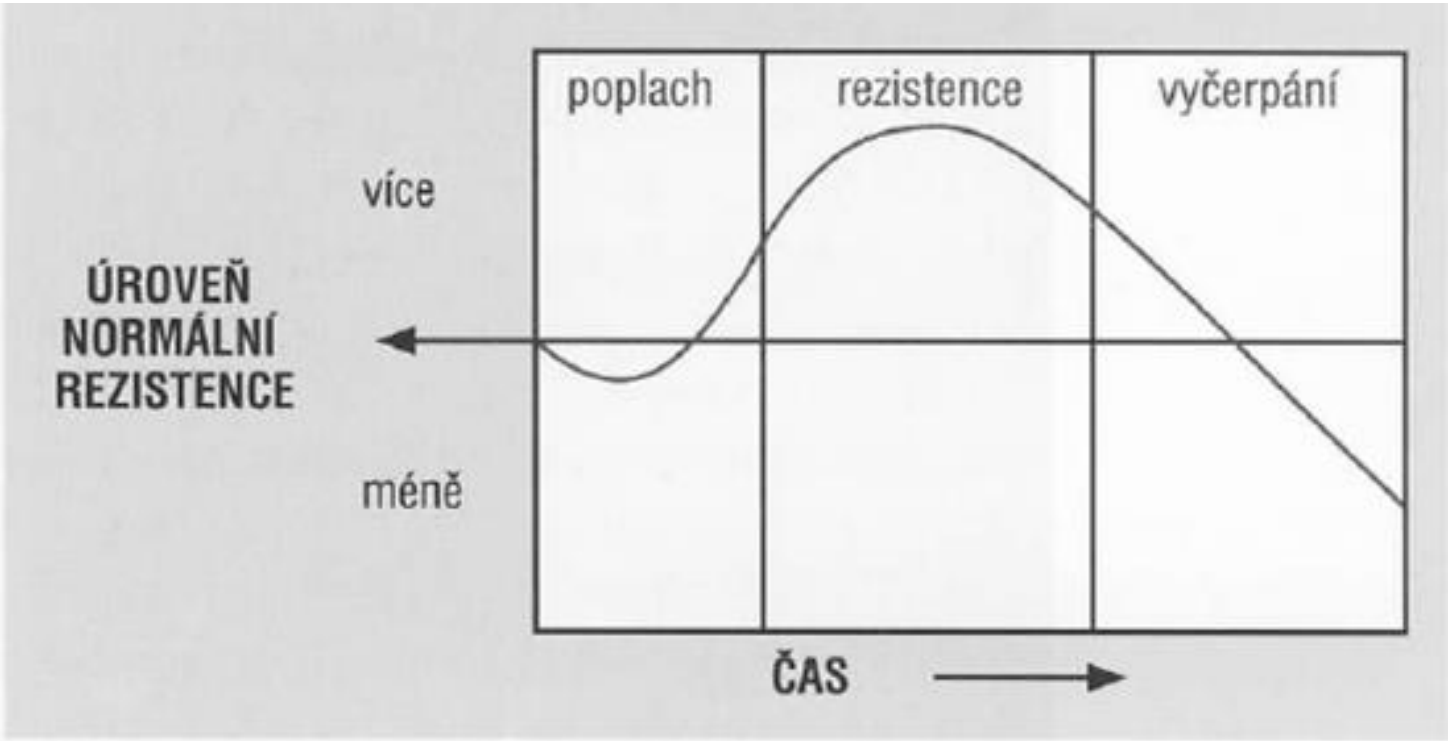

OBR. 14-3

Obecný adaptační syndrom *Podle Hanse Selyeho probíhá reakce na stres ve třech fázích. V první fázi – poplachu – dochází k mobilizaci organismu, aby byl schopen vypořádat se s hrozbou. Ve druhé fázi – rezistenci – se organismus aktivně snaží vypořádat se s hrozbou. Pokud ohrožení přetrvává, nastává třetí fáze – vyčerpání.*

Charakteristiky stresových událostí

- Traumatické události
- Neovlivnitelnost
- Nepředvídatelnost
- Vnitřní konflikty
- Výzva pro hranice našich možností

Dělení stresu

1. Hyperstres
2. Hypostres
3. Distres
4. Eustres

Příznaky stresu

- narušení pozornosti
- zvýšení kontroly činností (nadměrná sebekontrola)
- narušení plynulosti prováděné činnosti
- narušení rozhodování
- negativní anticipace
- snížení sebedůvěry
- emocionální labilita

Zvládání stresu

= coping

- není jednorázovou záležitostí, jedná se o dynamický proces
- vyžaduje vědomou snahu a námahu
- je snahou řídit dění („kočírovat“ je).

- 1) strategie zaměřená na problém (instrumentální)
- 2) strategie vyhledávání sociální opory
- 3) strategie fyzického a psychologického vyhýbání se